

temes-3)

EDUARD MASJUAN. Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la UB

En recordar els fets revolucionaris d'ara fa un segle coneguts amb el nom de Setmana Tràgica a la nostra ciutat, és inevitable intentar cercar els motius, les causes i les conseqüències d'un esdeveniment social i polític que condiciona la trajectòria de tot el segle XX.

Per intentar establir la transcendència de la Setmana Tràgica a Sabadell ens fixem en l'anàlisi dels fets i esdeveniments a partir d'una visió global, atès que aquests ja van ser estudiats en acabar el franquisme per l'historiador Andreu Castells (1978); així mateix, també han estat objecte d'estudi per Jordi Calvet (1977), a partir del que fou la seva tesi de llicenciatura.

Posteriorment s'han dut a terme transcripcions de dietaris personals fins fa una dècada inèdits, com el del republicà federal i espiritista Joan Torras Serra o el de Francesc Tomàs i Serra, també militant del Centre Republicà Federal. Altrament, les memòries escrites durant la Guerra Civil pel fundador del Centre Català de Sabadell, Manuel Folguera i Duran (1996), han significat una visió des de l'òptica del catalanisme fins fa poc inexistent. La versió obrera, d'altra banda, compta amb la sèrie d'articles de Magí Marcé, Rossend Vidal i Antoni Fabra apareguts a *L'Humanité* amb la signatura de Magí Vidal Ribas el mes d'agost de 1909. Finalment, Feliu Gambús i Guarro (1969)¹, Bartomeu Soler (1962) completen el ventall de testimonis directes que han viscut en primera persona els esdeveniments des de Sabadell mateix.

Així doncs, ens proposem plantejar els trets diferencials dels fets esdevinguts a Sabadell i dels seus objectius revolucionaris amb relació i, com a resultat d'una nova cultura que s'estava gestant en els medis obrers de Sabadell des de 1880 i que culminà en la Setmana Tràgica de juliol de 1909. Era una nova cultura lligada a la innovació social i que conformà el substrat de la revolució.

Per cercar una explicació coherent al desenllaç de la protesta contra la guerra colonial al Marroc el juliol de 1909, i per tal de plantejar el problema de les múltiples causes d'aquesta a la ciutat de Sabadell, cal esmentar les d'ordre polític derivades d'un règim com el de la Restauració, incapaç de regenerar-se

per si mateix, així com les d'una Església catòlica ancorada en l'integritat. Són causes ja prou conegudes i estudiades per especialistes com J. Connelly Ullman (1972),² qui esmenta la rellevància i especificitat de la Setmana Tràgica a Sabadell.

Una ciutat on hi trobem, ja aleshores, unes iniciatives culturals construïdes pel proletariat industrial de la ciutat enfront dels factors principals de la conflictivitat social a Sabadell al llarg del primer decenni del 1900. La conflictivitat social obrera estava alimentada per: l'elevada mortalitat infantil; els baixos salaris que cobrien tot just el pressupost mínim de la família treballadora en les èpoques de plena ocupació, i les llargues jornades laborals, que comportaven uns elevats índexs de mortalitat i morbiditat que no presenten un declivi evident fins a 1912.

Al mateix temps, en els medis obrers de principis de segle XX de Sabadell podem trobar ja la presència dels fermentos culturals encaminats a l'emancipació de la tradició catòlica i a substituir-la per una cultura universal laica i democràtica.³

En el terreny educatiu, Sabadell havia estat la ciutat pionera en la implantació de la Institución Libre de Enseñanza a Catalunya, i havia aconseguit implantar l'escola laica en un ensenyament oficial que a Sabadell era ben migrat. Tanmateix, el bloc laicista a la recerca d'un projecte cultural alternatiu es troba plenament cohesionat l'any 1909.

És en aquest context de necessitats d'accés a la cultura que van arribar a Sabadell els postulats de l'Escola Moderna del pedagog Francesc Ferrer i Guàrdia. Personatges com Josep Miquel, organitzador destacat de la vaga general de juliol de 1909, són incondicionals del pedagog d'Alella. El Col·legi Modern Sabadellés, establert al mateix local de la Federació Obrera de Sabadell (en endavant FOS) és un dels bressols de les escoles racionalistes ferrerianes a Sabadell, del qual sortiran destacats mestres racionalistes com Albà Rosell, Esteve Guarro o Joan Duran Pineda.⁴

Aquest era a grans trets el conglomerat de dissidència política anarquista i republicana que des de l'atemptat reial de 1906 perpetrat per Mateu Morral es trobava sota el punt de mira governatiu.

Menció especial, per la seva relació amb els desencadenants de la Setmana Tràgica a Sabadell, mereix també la propaganda antimilitarista que s'incrementà a la ciutat a partir del retorn dels soldats repatriats de les darreres possessions a ultramar.

EN EL CENTENARI DE LA SETMANA TRÀGICA A SABADELL

**De la protesta contra la guerra a la revolució
social**

Al respecte cal destacar la tasca del Comitè de Repatriados del Distrito de Sabadell, el qual s'articulava al si de la FOS. Aquest comitè l'any 1903 encara organitza actes de protesta contra l'abandonament en què es troben els repatriats cinc anys després del seu retorn, i també contra el militarisme de l'Estat espanyol com a responsable de la situació de sacrifici dels soldats de lleva de classe treballadora, que han de fer el servei militar obligatòriament per no poder pagar la redempció en metàl·lic de 1.500 pessetes. Així doncs, la propaganda antimilitarista trobava el terreny adobat, encara amb més motius a partir del 20 de maig de 1906, quan es promulgà la Llei de jurisdiccions que restarà vigent fins a 1931.

Tanmateix, el 1909 Sabadell frega els 30.000 habitants i la distribució espacial d'aquesta població es produeix de manera contigua al mateix casc urbà. No es donen ni s'entreveuen barris segregats on la polarització social encara és més acusada. Aquest tipus d'ocupació de l'espai urbà afavoria a Sabadell unes relacions de veïnat solidàries en una ciutat considerada tota ella una factoria pels poders econòmics. Era, però, una configuració urbana favorable a un tipus de revolta com la 1909, com veurem tot seguit.

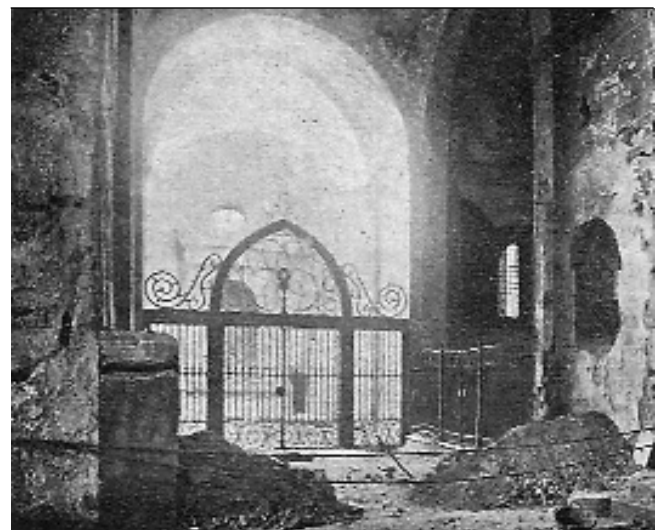
Quan el dilluns 19 de juliol el Ministeri de la Guerra espanyol decretà la mobilització de reservistes, molts d'ells ja casats i amb fills, per sufocar la revolta al Rif, a Sabadell les manifestacions de protesta contra la guerra al Marroc se succeïren. Concretament el dia 23 de juliol s'havia organitzat un gran míting en què havien de parlar l'advocat Rafael Guerra del Río i Àngel de Borja Ruiz, i que abans de ser suspès per ordre governativa havia aplegat 3.000 persones a la plaça de l'Ajuntament. Per indicació de l'alcalde, els congregats es van haver de conformar a lliurar un simple manifest de rebuig a la guerra. El dilluns 26 i ja en plena vaga general –la primera que s'iniciava a Catalunya– es congregaren més de 20.000 persones a la plaça del Vallès en protesta contra la guerra i es proclamà la consigna «Abans la insurrecció que la guerra», lema que expressa quines eren les ànsies revolucionàries del proletariat sabadellenc i d'una gran part de la classe menestral de la ciutat. Aleshores els caps visibles de la revolució eren el germà de la mítica Teresa Claramunt, Josep, Magí Marcé i Rossend Vidal. Tot seguit entre 700 i 1.000 obrers i obreres es dirigiren a l'estació de tren per tal d'aturar els combois que podien transportar reservistes. Les dones van tenir un paper destacat en la detenció dels trens: elles es posaren sobre la via per fer aturar

els trens, fet que propicià que es poguessin aixecar uns metres de rails en diversos trams del ferrocarril al seu pas per la ciutat. L'acte propicià els primers enfrontaments entre un grup reduït de guàrdies civils i obrers, en què va resultar mort el primer obrer. Aquest petit grup de guàrdies civils restà assetjat a l'estació tots els dies que va durar la revolució.

Els fets més greus, però, havien de succeir a l'Ajuntament, on també hi havia la seu del jutjat i el lloc on s'hi havia amagat armes de la policia municipal i del sometent. El dimarts dia 27 es tornà a convocar un míting on es congregaren delegats obrers, reservistes i dones, que acordaren anar a l'Ajuntament per expressar novament la protesta contra la guerra i demanar les armes per fer front als guàrdies civils atrinxerats a l'estació de tren. De pas cap al consistori, els revoltats sembla que tenien planejat l'assalt a l'edifici del Gremi de Fabricants, on es tro-

Interior de l'església de Sant Feliu de Sabadell destruïda pel foc.

Font: José Brissa, 1910

bava reunida la junta de l'entitat per tractar dels esdeveniments. De sobte, des del campanar de l'església veïna de Sant Feliu es van disparar alguns trets contra la multitud que feriren una dona i un sindicalista, la qual cosa va comportar l'enuig d'una massa atea i anticlerical militant. D'aquest fet es va esdevenir la crema del temple de Sant Feliu i dels baixos de l'edifici del consistori on hi havia les dependències del jutjat, on executaren el secretari del mateix i un agutzil; el jutge titular s'escapolí i aconseguí refugiar-se a Castellar del Vallès.⁵ Aquesta jornada fou decisiva per al transcurs de les aspiracions revolucionàries de la població de Sabadell. El poder eco-

1

2

5

11

12

14

16

Abans la insurrecció que la guerra

temes 3) (res

nòmic de la ciutat, a canvi de restar al marge de la revolta, accedí a la petició d'una part dels dirigents obrers: l'acceptació per part dels fabricants de Sabadell de la proclamació d'una República Federal Social. Aquest objectiu polític, assolit a Sabadell per mitjà del procés revolucionari de juliol, s'aconsegueix en un moment en què ja és previsible que la insurrecció popular no es pot estendre a la resta de la península. I els esdeveniments de Sabadell són presentats pel ministre de la Governació La Cierva com una acció separatista, amb la qual cosa aconseguix que la resta d'Espanya no doni suport a la revolució catalana. Un clar oportunisme governatiu ideat a partir del caràcter polític que pren des d'un principi la revolució a Sabadell, adoptat per un ministre conservador i reaccionari com és La Cierva.

Com és sabut, la República a Sabadell durà no més de 48 hores i fou la conquesta més rellevant d'una ciutat catalana, car el dijous 29 de juliol el comitè revolucionari ja tenia coneixement que la vaga general arreu de Catalunya tenia les hores comptades gràcies als contingents de tropes procedents de diversos punts d'Espanya. L'exèrcit i els ciutadans «autòctons» i d'ordre de Sabadell confraternitzaren el dissabte 31 de juliol i es felicitaren per l'alliberament de la ciutat de la revolta obrera.

A partir d'aleshores comencen els exilis i la repressió dels màxims dirigents del comitè de vaga contra la guerra al Rif, que donà pas a la revolució social, i que havia costat a Sabadell, segons algunes estimacions, la xifra de nou morts i vuit ferits.⁶ Aquesta repressió s'estengué ràpidament, per mitjà de l'Església i la Lliga Regionalista, entre aquells que integraven el bloc obrer racionalista, lliurepensador i laic, a banda de les societats obreres pròpiament dites; els afectats arribaren a superar el centenar de persones. Les escoles laiques i els centres obrers foren clausurats i resultaren fortament debilitats.

1. Feliu GAMBÚS I GUARRO, *La Setmana Tràgica a Sabadell, 26-31 de juliol*. Ponència llegida a la Fundació Bosch i Cardellach, 17 de maig de 1969.

2. Joan CONNELLY ULLMAN, *La Semana Trágica*, Barcelona: Ariel, 1972.

3. Vegeu Eduard MASJUAN, *Medis obrers i innovació social a Sabadell (1900-1939)*, Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions, 2006.

4. Vegeu Eduard MASJUAN, «L'ensenyament obrer a Sabadell en el primer terç del s. XX», *Arraona*, 31, Sabadell: 2008.

5. Qui salvà definitivament la vida del jutge José Prendes-Pando Díaz-Lavaida fou el draper del carrer de Calderón Salvador Esteve,

Per acabar, podem establir que la Setmana Tràgica a Sabadell fou un esdeveniment polític de primer ordre que representa l'excepció en els esquemes historiogràfics teòrics d'altres ciutats catalanes.

En primer lloc perquè fou un moviment revolucionari de fort contingut republicà federal, socialista i anarquista, en què el lerrouisme té un paper irrellevant.

En segon lloc, en el cas de la revolució de juliol a Sabadell, els protagonistes —per molt que el bloc d'ordre⁷ s'esforcés a intentar, pel bon nom de la ciutat, atribuir els fets revolucionaris als nousvinguts o forasters ocasionals— són la població local. És ben cert que, com mostra l'estudi d'Imma Planell, un 90% dels presos implicats són d'origen català i un 70% d'aquests són naturals de la província de Barcelona.⁸

A Sabadell, on la República Social fou un fet de vida efímera per raons ja exposades, es pot afirmar que la revolució respongué al mal govern que representaven la monarquia i el seu règim. Les execucions com la de Ferrer i Guàrdia i la repressió desproporcionada per part governamental acabaran magnificant encara més el problema no resolt que originà la insurrecció popular de la Setmana Tràgica de juliol.

Aquesta incapacitat per resoldre els problemes que han donat origen a la Setmana Tràgica i la posterior repressió portarà moltes persones demòcrates i de la cultura procedents de la universitat a integrar-se en el socialisme, a la recerca d'una cultura connectada amb l'europea.

L'aventura colonial del Marroc, auspiciada per la monarquia i el caciquisme, donarà un poder creixent al militars africanistes en la política nacional, que servirà de suport al monarca per intervenir en tots els assumptes polítics, i posar així les bases per a la futura revolució i guerra civil de 1936. ■

que, en veure des del portal de casa seva el jutge fugitiu, esperà que es trobés a l'alçada d'aquest per fer-lo entrar i telefonà a un tartaner perquè els esperés al torrent del Capellà. El jutge, acompanyat de Salvador Esteve, va arribar al lloc convingut i així va poder ser traslladat a lloc segur de la població veïna. Conversa amb Francesc Esteve, abril de 2009.

6. José BRISSA, *La Revolución de Julio en Barcelona*, Barcelona: Casa Editorial Maucci, 1910.

7. Vegeu Manuel FOLGUERA I DURAN, *Una flama de la meua vida*, Sabadell: Nova Biblioteca Sabadellenca, 1996, p. 175-179.

8. Imma PLANELL, «Informe de la Creu Roja sobre la Setmana Tràgica a Sabadell», *Arraona*, 7, Sabadell: 1990.